

Ιθάκη - Ithaca

το νησί του Νόστου
nostalgia for the homeland

Γεωπάρκο Κεφαλονιάς-Ιθάκης

Kefalonia-Ithaca Geopark

<https://kefaloniageopark.gr>

ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΑΙΩΝΟΥ
ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

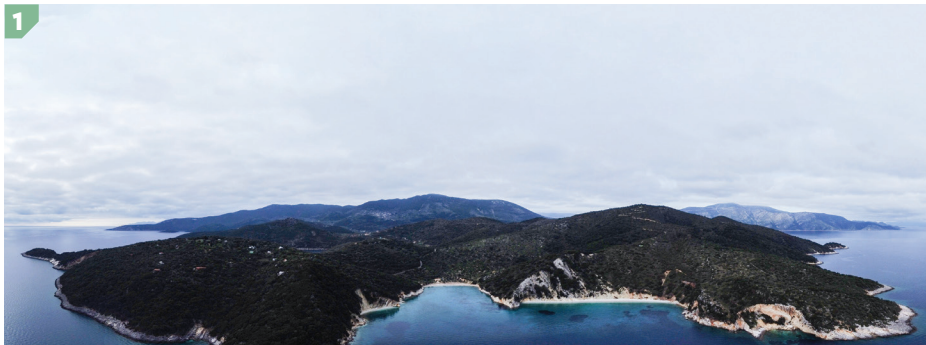
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ 2014-2020

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΓΕΩΠΑΡΚΟ
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ
ΙΘΑΚΗΣ

GR

Η Ιθάκη βρίσκεται σε μια από τις πιο ενεργές σεισμικά περιοχές της Ελλάδας, γεγονός που συνέβαλε στη διαμόρφωση του τοπίου και τον χαρακτηρισμό της νήσου ως τόπο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με διάσπαρτους παραδοσιακούς οικισμούς-κειμήλια της πολιτιστικής της κληρονομιάς και ιστορίας. Το νησί διαμορφώθηκε από την έντονη τεκτονική δραστηριότητα κυρίως συμπίεστικού χαρακτήρα κατά το Πλειόκαινο-Κατώτερο Πλειστόκαινο, η οποία οδήγησε στη δημιουργία πτυχών (Εικ. 1), ρηγμάτων και έντονης σεισμικότητας που συνεχίζεται έως τις μέρες μας. Η σημαντική γεωλογική κληρονομιά, η αισθητική αξία και ο πολιτισμός της νήσου αναδεικνύονται μέσα από Γεωτόπους και Γεωδιαδρομές του Γεωπάρκου Κεφαλονιάς-Ιθάκης με στόχο την προστασία, διατήρηση και αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. Το νησί – σύμβολο της νοσταλγίας για την πατρίδα, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την Οδύσσεια και τον μυθικό ήρωα Οδυσσέα από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Ο Θεσμός της Φιλίας και της Ξενίας αναφέρονται στην αρχαιότερη γνωστή επιγραφή, γραμμένη στο μέτρο ποίησης των Ομηρικών Επών που βρέθηκε σε θραύσματα θιακής οinoχόης του 7ου αι. π.Χ. Για την Οδύσσεια και την επιρροή της στην παγκόσμια λογοτεχνία έχουν διοργανωθεί διεθνή συνέδρια και σεμινάρια Ομηρικής και Οδυσσειακής Φιλολογίας στο Βαθύ, στο Κέντρο Οδυσσειακών Σπουδών. Η Ιθάκη της Οδύσσειας αποτελεί αρχέτυπη μορφή που ενέπνευσε συγγραφείς όπως τον Νίκο Καζαντζάκη και τον Derek Walcott να γράψουν την "Οδύσσεια" και τον James Joyce τον "Οδυσσέα". Τον μύθο της επιστροφής έχουν επεξεργαστεί σημαντικοί νεοέλληνες ποιητές όπως ο Κωνσταντίνος Π. Καβάφης, ο Γιώργος Σεφέρης και ο Οδυσσέας Ελύτης στα ποιήματά τους "Ιθάκη", "Πάνω σ' έναν ξένο σίχο" και "Οδύσσεια" αντίστοιχα.

Εξώφυλλο: Γεώτοπος Γιδάκι

Επιμέλεια: Δρ. Μαρία Μπουρμπούλη, Βιολόγος

EN

Ithaca Ionian Island located in one of the most seismically active regions in Greece, is a place of outstanding natural beauty, with great richness in history and cultural heritage. Its formation was the result of intense and compressive tectonism during the Pliocene-L.Pleistocene, which led to the formation of folds (Fig. 1), faults and intense ongoing seismicity up to date. Kefalonia-Ithaca Geopark with its Geosites and Georoutes has been established with the aim to protect and preserve geological history, aesthetic value and Ithacan culture in order to sustain and promote the development of the island. Ithaca is the symbol of nostalgia for the homeland and has been inextricably linked to the mythical hero Odysseus and the Odyssey. Friendship and Hospitality are mentioned in the oldest known inscription written in the meter of Homeric epics poetry and found in fragments of a wine Ithacan amphora (clay jar) back in the 7th century BC. Odyssey has influenced literature worldwide; important literary works have been conducted and international conferences and seminars about Homeric and Odyssey Philology have been organized in Ithaca, at the Center for Odyssey Studies. Ithaca mentioned in the Odyssey has been an archetypal figure that inspired the artistic creation judging by Nikos Kazantzakis' and Derek Walcott's "Odyssey", and James Joyce's "Ulysses". The myth of return has been elaborated by important modern Greek poets such as C.P. Kavafy, G. Seferis and O. Elytis in their poems "Ithaca", "Upon a line of foreign verse" and "Odyssey" respectively.

Cover page: Geosite Gidaki

Editing: Dr. Maria Bourbouli, Biologist

Η Ιθάκη κατοικείται από τη Νεολιθική Εποχή (4000-3000 π.Χ.) σύμφωνα με τα ευρήματα από τις ανασκαφές στο νησί και αποτέλεσε κέντρο του Μυκηναϊκού πολιτισμού. Στον Αρχαιολογικό χώρο της **Σχολής του Ομήρου** (Εικ. 2), τα ευρήματα υποδεικνύουν την ύπαρξη οχυρωματικού πύργου κλασικής-ελληνιστικής περιόδου με ενδείξεις μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής. Επίσης βρέθηκαν κυκλωτές μνημεία, όστρακα χειροποίητης προϊστορικής και ελληνιστικής κεραμικής, κτίρια συνδεδεμένα με λίθινα κλιμακοστάσια και υπόγεια προϊστορική κρήνη. Στην περιοχή του **Σταυρού** βρέθηκαν κτερίσματα κλασικών και ελληνιστικών τάφων και τμήμα οχυρωματικού κυκλώπειου τείχους κλασικής ακρόπολης στο όρος **Ρουσσάνος** όπου εντοπίστηκε υπαίθριο αρχαίο λατομείο. Λείψανα μυκηναϊκού (υστεροελλαδικού) οικισμού ανακαλύφθηκαν στις **Τρεις Λαγκάδες**, ενώ στον λόφο **Πηλικιάτων** όπου στεγάζεται η **Αρχαιολογική Συλλογή** Σταυρού βρέθηκαν τμήμα πρωτοελλαδικού τείχους, πήλινα αγγεία και λίθινα εργαλεία από την πρώιμη Εποχή του Χαλκού, λείψανα οικισμού με αφιδωτές οικίες και αποστραγγιστικούς αγωγούς, καθώς και μεγάλα ταφικά πιθάρια τοποθετημένα κάτω από λιθόστρωτο δάπεδο. Στον **Λόφο του Αετού** και στο διάσελο απαντώνται αρχιτεκτονικά λείψανα αρχαίας πόλης μεταγενέστερης των χρόνων του Οδυσσέα, όπου όμως βρέθηκαν χάλκινα νομίσματα με τη μορφή του ήρωα και την επιγραφή ΙΘΑΚΩΝ. Η θέση της πόλης είναι στρατηγικής σημασίας για τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών, με θέα προς τα 2 φυσικά λιμάνια που εξασφάλιζαν την επικοινωνία με την υπόλοιπη Ελλάδα, όπως μαρτυρούν αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις στην παραλία του Πίσω Αετού. Απαντώνται επίσης λείψανα του αρχαιότερου οχυρωματικού έργου της περιοχής, ενός τετράγωνου πύργου με μήκος πλευράς 8μ και κατάλοιπα ναού που ταυτίζεται με ιερό του Απόλλωνα. Στην κορυφή του λόφου σώζονται εκτεταμένα λείψανα τειχών (**Ακρόπολη Αλαιοκομένων**) πρωτογεωμετρικής-ελληνιστικής εποχής που φτάνουν τα 4μ ύψος. Ανάμεσα στα ευρήματα των ανασκαφών που εκτίθενται στο **Αρχαιολογικό Μουσείο Βαθέος**, περιλαμβάνονται αγγεία που κατασκευάστηκαν σε εργαστήριο της περιοχής σύμφωνα με την τοπική τεχνοτροπία, το «Ιθακήσιο Πρωτογεωμετρικό στυλ».

Excavations on the island revealed that it has been inhabited since the Neolithic Age (4000-3000 BC) and used to be a center of the Mycenaean civilization. The discoveries at **Homér's school** (Fig. 2) indicate a fortification tower of the Classical-Hellenistic period with influences of Mycenaean architecture, relics of buildings connected with stone staircases, an underground prehistoric fountain and shells of handmade pottery. Burial gifts were recovered at **Stavros**, within tombs of the Classical-Hellenistic period and remains of cyclopean fortification walls (acropolis) on the hill of **Roussano**, where it is located an ancient outdoor quarry. Remains of Late Helladic period settlements were found at **Tris Lagades** and Early Helladic period on **Pilikata** hill such as arched houses, drainage pipes, large burial jars placed under the paved floor, pottery and stone tools. On the slopes of **Aetos hill**, there are remnants of an ancient city founded in a period following Odysseus' era, even though there were discovered bronze coins with Odysseus' figure and the inscription ΙΘΑΚΩΝ (Ithakon). The city was located at a strategic point for the control of the sea routes; the view towards both the natural harbors ensured communication as evidenced by ancient port facilities on Piso Aetos beach. On the hill there are also remnants of the oldest tower in the area and a temple probably used as an Apollo sanctuary. On the top of the hill fortification walls of the **Acropolis Alalkomenes** are preserved and in some spots their height is 4m. A significant amount of the recovered pottery which is exhibited at **Vathy Archaeological Museum** was probably made at a local laboratory according to the "Ithacan Protogeometric style".

GR

Τόποι λατρείας του μυθικού ήρωα Οδυσσέα αποτέλεσαν και σπήλαια με τελετουργική χρήση έως και τα ρωμαϊκά χρόνια. Οι ιδιαίτερες αυτές καρστικές γεωμορφές χωρίς διακριτά όρια ανάμεσα στον υπέργειο και τον αόρατο υπόγειο κόσμο, χρησιμοποιήθηκαν ευρέως ως τόποι για τελετουργικές πρακτικές. Στον όρμο Δεξά που θεωρείται το αρχαίο λιμάνι του Φόρκυνα, εντοπίζεται το παράκτιο κατεστραμμένο από σεισμούς και ρωμαϊκές λατομικές εργασίες στόμιο του Γεώτοπου του **Σπηλαιο των Νυμφών** (Μαρμαροσπηλιά) (Εικ. 16), όπου εικάζεται ότι έκρυψε ο Οδυσσεύς τα δώρα των Φαιάκων αφού αποβίβάστηκε στο νησί. Στο εσωτερικό του σπηλαίου βρέθηκαν λείψανα ερειπωμένου βωμού και αναθήματα αφιερωμένα στις Νύμφες. Το σπήλαιο αποτελούσε για τους αρχαίους σημείο συνάντησης του θεού με τον άνθρωπο, αφού εκτός από την παράκτια απροσπέλαστη είσοδο που πιστευόταν ότι μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν μόνο οι θεοί κι ο μυθικός ήρωας Οδυσσεύς, υπάρχει και δεύτερη είσοδος σε υψόμετρο 190 μέτρων πάνω από τον όρμο, την οποία χρησιμοποιούσαν οι θνητοί για να εισέλθουν στο σπήλαιο. Επιπρόσθετα, στον κόλπο της Πόλης, επίνειο του Σταυρού, βρίσκεται ο Γεώτοπος του παράκτιου **Σπηλαίου του Λοΐζου**, στο οποίο ανακαλύφθηκαν μυκηναϊκά αγγεία, αγάλματα κι αφιερώματα στις Νύμφες και τον Οδυσσεά. Ανάμεσα στα σημαντικότερα ευρήματα τα οποία φυλάσσονται στην **Αρχαιολογική Συλλογή Σταυρού**, συγκαταλέγεται τμήμα πήλινης γυναικείας μάσκας του 2ου π.Χ. αιώνα με την επιγραφή "ΕΥΧΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙ" και θραύσματα από χάλκινους τρίποδες με περίτεχνη διακόσμηση (Εικ. 3, 4) που παραπέμπουν στην αναφορά του Ομήρου για τα δώρα των Φαιάκων προς τον Οδυσσεά. Στο οροπέδιο του Μαραθιά απαντώνται ο εντυπωσιακών διαστάσεων Γεώτοπος **Σπήλαιο Ρίζες** (Εικ. 29) που εικάζεται πως χρησιμοποιούσε ο χοιροβοσκός του Οδυσσέα, Εύμαιος κι ένα ξωκλήσι, η Παναγία η Σπηλαιώτισσα κτισμένο σε μικρό σπήλαιο πάνω από τον όρμο Άντρι.

EN

Caves are karst geomorphs located between the world above and the invisible underground; they may be considered ruptures of the surface crust rendering accessible earth interior and were widely used as places for ritual practices. Geosite **cave of the Nymphs** (Fig. 16) was considered the place Odysseus hid Phaeacians gifts after his return. In it there were found remnants of an altar and votive offerings dedicated to the Nymphs. It has 2 entrances: a coastal one, inaccessible due to earthquakes and roman quarrying and for this reason believed to be used only by gods and the mythical hero Odysseus, and an accessible one above the bay, used by mortals. Northern, at Polis gulf, it is located the coastal **Loizos' Cave** Geosite where the excavations brought to light Mycenaean pottery and votive offerings to the Nymphs and Odysseus, now exhibited at **Stavros Archaeological Collection**. Among the most important finds are included fragments of a clay female mask (2nd century BC) with the inscription "ΕΥΧΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙ" (meaning wish/prayer to Odysseus) and parts of large bronze tripods with intricate decoration (Fig. 3, 4) that refer to Homer's Phaeacians' gifts to the mythical hero. Geosite **Cave Rizes** of impressive dimensions (Fig. 29) is located on Marathias plateau and considered to be the Homeric Cave of Eumaeus, Odysseus' swineherd. On the plateau there is also a cave-church, Panagia Spilaotissa (Holy Mother of the cave), built into a small cave above Andri bay.

GR

Η χριστιανική λατρεία στην Ιθάκη ξεκινά το 394 μ.Χ. όταν το νησί μετά τους Ρωμαίους περιέρχεται στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Έως την πολυπόθητη ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα στις 21 Μαΐου 1864, στην Ιθάκη χτίστηκαν βυζαντινοί οικισμοί, μονές κι εκκλησίες και διατηρήθηκε η βυζαντινή παράδοση. Το ενδιαμέσο διάστημα το νησί κατακτήθηκε από τους Φράγκους (Νορμανδούς το 1185, Ορσίνι το 1204, Τόκκους το 1357), Τούρκους (1479), Ενετούς (1503), Γάλλους (1797-1799 και 1807-1809), Ρωσοτούρκους (1800-1807) και Άγγλους (1815 - 1864). Την περίοδο των φράγκων κατακτητών επικράτησε η βυζαντινή παράδοση, εφαρμόστηκε το φεουδαρχικό σύστημα, ενώ οι πειρατές έκαναν αισθητή την παρουσία τους στο νησί. Εξορμούσαν από το στενό της Ιθάκης και όρμους όπως το Σαρακηνικό και το Σαρακηνάρι (η ονομασία των οποίων παραπέμπει στην παρουσία Σαρακηνών πειρατών) λεηλατώντας συστηματικά το νησί και τις γύρω περιοχές. Οι κάτοικοι οργανώθηκαν σε οικισμούς απομακρυσμένους από τη θάλασσα, ώστε να μπορούν να ελέγχουν από ψηλά την παρουσία των πειρατών. Στη βόρεια Ιθάκη εγκαταστάθηκαν στην **Εξωγή** χτισμένη σε 340 μ ύψος στο όρος Νήιο (Εικ. 5) και την **Ανωγή** στο υψηλότερο βουνό του νησιού, το όρος Νήριτο σε ύψος 550 μ. Νότια ιδρύθηκε ο μεσαιωνικός οικισμός της **Παλαιόχωρας** σε σημείο με εξαιρετική θέα προς το λιμάνι. Τα σπίτια έμοιαζαν με φρούρια, χωρίς μπαλκόνια, με μικρά και στενά παράθυρα-πολεμίστρες. Εκεί ανεγέρθηκαν ναοί που αποτελούν αξιόλογα δείγματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής στην Ιθάκη κι ιστορικά διατηρητέα μνημεία όπως οι Ι.Ν. Εισοδίων Θεοτόκου (Μαρουλάτικη), Κοιμήσεως Θεοτόκου (παλιός) κι Αγ. Ιωάννη του Θεολόγου διακοσμημένοι με τοιχογραφίες μεταβυζαντινών χρόνων.

Christian worship in Ithaca began in 394 AD when the island made part of the Byzantine Empire after the fall of the Romans. Since then and till the coveted union of the Ionian Islands with Greece on May 21st 1864, byzantine settlements, monasteries and churches were established to preserve the byzantine tradition. In the meantime, the island was conquered by the Franks (Normans in 1185, Orsini family in 1204, Tocco dynasty in 1357), Turks (1479), Venetians (1503), French (1797-1799, 1807-1809), Russo-Ottoman alliance (1800-1807), and British (1815-1864). During the period of the Frank rule, it was applied the feudal system and prevailed the Byzantine tradition; in the meantime, pirates made their presence felt on the island. They often raided from the Strait of Ithaca and gulfs such as Sarakiniko and Sarakinari-named after the Saracen pirates-and systematically plundered the island and the surrounding areas. Ithacans moved at higher altitudes in order to protect themselves and surveillance their presence. The medioeval settlement of **Paleochora** was established in southern Ithaca, at a strategic point with an excellent view towards the port of Vathy. Houses were built like fortresses with no balconies, while the Holy Temples of the Entrance of the Virgin Mary (Maroulatikí), Dormition (also named Palios) and St John the Theologian represent remarkable examples of ecclesiastical architecture of Ithaca, decorated with post-Byzantine frescoes. In northern Ithaca it was built the settlement of **Exogi** (Fig. 5) at an altitude of 340 m on mount Niion and **Anogi** at 550m of altitude on Mt Nirito, the highest mountain of the island.

EN

6

GR

Η περίοδος της Ενετοκρατίας σηματοδοτείται από την κατατρόπωση κι εξαφάνιση της απειλής των πειρατών και την εγκατάσταση των θιακών σε εύφορα πεδινά εδάφη κοντά σε παραθαλάσσιες περιοχές. Όντας μέρος του ενετικού κράτους της θάλασσας (Stato da Mar), η Ιθάκη διατήρησε τον χαρακτήρα αποικίας, στην οποία πραγματοποιήθηκε συστηματική καλλιέργεια κι εμπορία ελαιολάδου, κρασιού και σταφίδας. Από την εγκαταλελειμμένη σήμερα Παλαιόχωρα, οι κάτοικοι μετακινήθηκαν στο Περαχώρι, αμφιθεατρικά χτισμένο στις παρυφές του όρους Πεταλιώτικο και στο Βαθύ. Αντίστοιχα, από τον οικισμό της Εξωγής μέρος του πληθυσμού μετακινήθηκε πιο κοντά στην ακτή, στους οικισμούς του Πλατρείθια και του Σταυρού, όπου απαντάται ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα σπίτια αυτής της περιόδου, το **Παλάτι** (αρχοντικό) **Τζανή** (Εικ. 6). Η παλαιά αυτή οικία με ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά στοιχεία αμυντικού χαρακτήρα έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Τέλος, στο Κιόνι μεταφέρθηκαν πολλοί κάτοικοι της Ανωγής μέσω μονοπατιού που είναι καλοδιατηρημένο και δημοφιλές ως τις μέρες μας. Η Ανωγή αποτελούσε σημαντικό οικισμό του νησιού όπως μαρτυρά η ανέγερση μεγαλοπρεπούς Ι.Ν. αφιερωμένου στην Κοίμηση της Θεοτόκου, για τον οποίο γίνεται πρώτη μνεία το 1565. Ο ναός θεωρείται ένας από τους αρχαιότερους των Βαλκανίων κι έχει κριθεί διατηρητέο θρησκευτικό και ιστορικό μνημείο. Στα πέτρινα τοιχώματα προστέθηκαν εντοιχισμένες πήλινες χοάνες για την ενίσχυση της ακουστικής και ξύλινο δωδεκάπορτο εποχής 1821. Στον προαύλιο χώρο δεσπόζει επιβλητικό το Βενετσιάνικο καμπαναριό της εκκλησίας, που αποτελεί το σύμβολο του οικισμού (Εικ. 27).

EN

During the 16th century many Ithacans moved and settled in easily accessible areas close to the coastline after the defeat and disappearance of the pirate threat. As a part of the Venetian state of the sea (Stato da Mar), Ithaca maintained the character of a colony where took place the systematic cultivation on the fertile plains of lowlands and trade of olive oil, wine and raisin. From Paleochora, the inhabitants moved to Perachori, amphitheatrically built on the slopes of Mt Petaliatiko and to Vathi. In Northern Ithaca from Exogi many inhabitants moved closer to the coast, at Platirithias to gain easy access to the bays of Afales and Frikes and Stavros where it is preserved a historic monument and rare example of building from the Venetian period known as the **Palace** (mansion) of **Tzani** (Fig. 6) with interesting architectural elements of a defensive character. Many inhabitants of Anogi moved to the picturesque Kioni, by using a well-preserved and very popular path up to this day. Anogi used to be a very important settlement and its church dedicated to the Assumption of the Virgin Mary was first mentioned in 1565. Initially, the temple had only a small rear door and 2 very small windows as a protection from pirates. Built-in clay hoppers were added afterwards into its stone walls for acoustic enhancement, as well as a wooden twelve-arched door from the 1821s. In the courtyard dominates the imposing Venetian bell tower, which represents the symbol of the settlement (Fig. 27) along with the Monoliths of Anogi, scattered around the surrounding area.

7

8

Ο Ι.Ν. Κοίμησης της Θεοτόκου στην Ανωγή αποτελεί Βασιλική μεγάλων διαστάσεων με τοιχογραφίες (Εικ. 7) φιλοτεχνημένες από αγιογράφο με καταγωγή από τα Άγραφα (Αντώνιος εξ Αγράφων) περί τα μέσα του 17ου αιώνα. Ο αγιογράφος είχε μορφωθεί στη Σχολή Βραγγιανών στην οποία διατηρούνταν η Βυζαντινή Παράδοση κι είχε ιδρύσει ο Όσιος Ευγένιος ο Αιτωλός. Στις τοιχογραφίες, το εικονογραφικό περιεχόμενο θεολογικού χαρακτήρα αποκτά πολιτική χροιά με τον σταυρό της Λωρραίνης, το σύμβολο της ελεύθερης Γαλλίας που αργότερα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χρησιμοποίησε και ο στρατηγός ντε Γκωλ, να παρεμβάλλεται ανάμεσα στις μορφές του Μ.Κωνσταντίνου και της Αγ.Ελένης. Απεικονίζονται επίσης εκκλησιαστικά θέματα όπως η Θεία Κρίση, ενώ οι τοιχογραφίες με καλαισθητές παραστάσεις ιστορήσεως, εξημίσθησε και τελετουργίας υλοποιήθηκαν σύμφωνα με την ηπειρωτική τεχνοτροπία, με επιδράσεις από την Κρητική σχολή. Ο Ναός αποτελεί παράδειγμα άνθισης της εκκλησιαστικής τέχνης στο νησί τον 17ο-18ο αιώνα. Εκτός από τους ηπειρώτες, πολλοί κρητικοί καλλιτέχνες, μετά την άλωση του ενετικού Χάνδακα το 1669 επισκέφτηκαν ή εγκαταστάθηκαν στα Επτάνησα βάζοντας τα θεμέλια για την ανάπτυξη της επτανησιακής καλλιτεχνικής τεχνοτροπίας. Παρ' όλη την ισχυρή και συχνή σεισμικότητα της περιοχής υπάρχουν διάχυτα ίχνη αυτής της τέχνης στο νησί. Σώζονται **λιθόκτιστα και ξυλόγλυπτα αγιογραφημένα τέμπλα και άμβωνες, αγιογραφίες, εικόνες** και παλαιά **κωδωνοστάσια** όπως αυτά στο Βαθύ στον Ι.Ν. Βλαχερνών, στον Μητροπολιτικό ναό αφιερωμένο στα Εισόδια της Θεοτόκου, στον Ι.Ν. Αγ.Ευσταθίου και στον Ι.Ν. Αγ.Νικολάου των Ξένων (Εικ. 8). Επίσης, το ξυλόγλυπτο τέμπλο στον Ι.Ν. του Αγ.Ραφαήλ στο Περαχώρι, το οποίο μεταφέρθηκε εκεί από τον Ι.Ν. Κοίμησης της Θεοτόκου όταν αυτός καταστράφηκε από τους σεισμούς το 1953.

GR

The H.T. of the Assumption of the Virgin Mary in Anogi is comprised among the oldest and most important churches in the Balkans. It is a large basilica with **frescoes** (Fig. 7) painted in the 17th century by an Epirotic painter (Antonios from Agrafo) deriving from Vragiana School, an important center for the preservation of the byzantine tradition founded by St Eugenio of Aetolia. The iconographic content depicted on the frescoes is of theological character with a political connotation by inserting between Constantine the Great and St. Helen, the cross of Lorraine which is the symbol of free France. There is also a painting with an ecclesiastical theme regarding the Divine Judgment. The temple is an example of ecclesiastical fine art according to the Epirotic style, with influences from the Cretan school that flourished in Ithaca during the 17th-18th century. At that time, after the fall of Venetian Chandakas in 1669, many Cretan artists such as woodcarvers, silversmiths and painters visited or settled in the Ionian Islands and developed the Eptanisan artistic style through the meeting of Cretan art with local tradition. Although several temples have been destroyed by the strong and frequent seismicity of the area, there are still traces of this art scattered around the island. At Perachori, church of St Raphael, we can admire a wood-carved iconostasis transferred there from the HT of the Assumption of the Virgin when the latter was destroyed by 1953 earthquakes. Magnificent wood and marble-carved iconostasis, **painted pulpits, icons, and bell-towers** are found at Vathi, at the H.T. Vlachernon, St. Nicholas of the Expatriates (Fig. 8), St. Eustathios, and the Cathedral dedicated to the Entrance of the Virgin Mary.

EN

GR

Την περίοδο της Αγγλοκρατίας, παρά την απαγόρευση των κατακτητών, πολλοί διακεκριμένοι **Ιθακήσιοι προσχώρησαν στη Φιλική Εταιρεία**, προσέφεραν βοήθεια και καταφύγιο στους υπόδουλους Έλληνες και πολέμησαν σε μάχες κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Χάρη στην εμπορική τους δραστηριότητα, διέθεταν έναν ενεργό στόλο, τον οποίο χρησιμοποίησαν σε μάχες για την απελευθέρωση του έθνους. Συνοπτικά αναφέρουμε τον Μητροπολίτη Αγχιάλου κι εθνομάρτυρα Ευγ.Καραβία, τα μέλη του Ιερού Λόχου Αν.Καραβία και Σπ.Δρακούλη, τους αγωνιστές σε μάχες στο Γαλάτσι του Δούναβη Β.Καραβία και Γ.Πετρίκη, τον Δ.Λελοῦδα αγωνιστή στη Φαληρική αλυκή, τον Δ.Ευμορφόπουλο και τον Σπ.Κυπαρίσση, εκπρόσωπο της Ιθάκης στην συνέλευση του Ναυπλίου (1926) για τη συγκρότηση του Επαναστατικού Στρατιωτικού Σώματος. Κατά τη σύντομη παραμονή του στην Ιθάκη ο **Λόρδος Βύρων** προσέφερε χρήματα σε Έλληνες πρόσφυγες που είχαν βρει καταφύγιο στο νησί. Το 1778 στην Ιθάκη γεννήθηκε ο **Οδυσσεύς Ανδρούτσος**, μέλος της Φιλικής Εταιρείας και ένθερμος υποστηρικτής του Αγώνα. Βαπτίστηκε από τον θαλασσοπόρο **Λάμπρο Κατσώνη**, που επισκεπτόταν συχνά το νησί αφού αποτελούσε ένα ασφαλές μέρος για εκείνον και την αγκυροβόληση του στόλου του. Επίσης, ο **Όσιος Ιωακείμ ο Ιθακήσιος** ο **Παπουλάκης** (1786-1868) αποτελεί μία σημαντική εκκλησιαστική προσωπικότητα που συνέφερε διδάσκοντας και στηρίζοντας τους υπόδουλους Έλληνες την εποχή της επανάστασης, ενώ στην Ιθάκη συνέδραμε στην ανέγερση και διακόσμηση ναών με στόχο την ενδυνάμωση της ορθόδοξης πίστης. Σημαντικό ρόλο στον αγώνα διαδραμάτισε και η ιστορική **Ι.Μ. Καθαρών** (Εικ. 9) καθώς τότε βρισκόταν σε μεγάλη ακμή από πλούσιες δωρεές κι αφιερώματα που της επέτρεπαν να περιθάλπει τραυματισμένους και κατατρεγμένους αγωνιστές.

EN

Despite of the prohibitions imposed by the British conquerors, many **distinguished Ithacans joined** the Greek revolutionary secret society named "**Philiki Etaireia**", offered help and shelter to the enslaved Greeks and fought in battles during the revolution. Thanks to their commercial activities, they had acquired an active merchant fleet, with which they participated in battles for the liberation of the nation. We mention here the Metropolitan Bishop of Anchialos Evg.Karavias, the Holy Corps members A.Karavias and Sp.Drakoulis, fighters V.Karavias and G.Petris in battles at Galatsi of Danube River, D.Leloudas at the saline of Faliro Bay, D.Evmorforopoulos, as well as Sp.Kyparissis who represented Ithacans at the assembly of Nafplio in 1926 for the formation of the Ionian Military Corps. Besides, during his short stay in Ithaca, **Lord Byron** offered money to Greek refugees who had found shelter on the island. The active member of Philiki Etaireia and heroic fighter **Odyseas Androutsos** was born in Ithaca in 1788 and baptised by the seafarer **Lambros Katsonis**, as the inlets and bays of Ithaca represented a safe and peaceful place for the mooring of his fleet. The devout religious figure of **St Joachim** of Ithaca "Papoulakis" (1786-1868) supported and saved many enslaved Greeks during the revolution; furthermore, he contributed to the construction and decoration of temples in Ithaca to strengthen the Orthodox faith. The **H.M. of Panagia Kathara** (Fig. 9) also played an important role during the war of the Greek independence. In 1830 the Monastery was in great prosperity from rich donations and offerings and provided shelter to wounded and persecuted fighters.

Στην Ιθάκη αναπτύχθηκε έντονη **ναυτιλιακή δραστηριότητα** που τη μετέτρεψε σε σημαντικό ναυτότοπο, με μεγάλο αριθμό σκαφών, έμπειρων ναυτικών και ξυλοναυπηγών (Εικ. 18). Η εποχή χαρακτηρίζεται από ένα έντονο **μεταναστευτικό ρεύμα** προς στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας και τις παραδουνάβιες περιοχές, με αποτέλεσμα την ίδρυση παροικίας Ιθακήσιων που ασχολήθηκε κυρίως με το εμπόριο δημητριακών. Στο νησί για την άλεση των σιτηρών, χρησιμοποιήθηκαν **ανεμόμυλοι** (Εικ. 22) χτισμένοι σε κορυφές υψωμάτων όπως στην Εξωγή, ή κοντά στη θάλασσα, όπως στο Βαθύ, τις Φρίκιες και το Κιόνι αξιοποιώντας την ένταση του ανέμου. Η λειτουργία τους δεν ήταν ταυτόχρονη και πολλοί έχουν ονομαστεί ανάλογα με τον άνεμο που τους κινούσε όπως ο μύλος του Μαΐστρου ή του Λεβάντε. Η οικονομική ευημερία από την εμπορική και ναυτιλιακή δραστηριότητα έφερε άνθηση στην **οικοδομική δραστηριότητα** και οι κατοικίες αυτής της περιόδου συνιστούν χαρακτηριστικά παραδείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, όπως το κτίριο αναφερόμενης ιδιοκτησίας Π. Μολφέση (Βαθύ). Το 1907 ιδρύθηκε η **«Εμπορική και Ναυτική Σχολή Όθωνος Σταθάτου»** στεγαζόμενη σε μεγαλόπρεπο νεοκλασικό κτίριο (Εικ. 10) που θυμίζει το αρχιτεκτονικό ύφος του Τσίλλερ, το οποίο καταστράφηκε από τους σεισμούς το 1953. Ο ιδρυτής της Ναυτικής Σχολής προερχόταν από σημαντικό εφοπλιστικό οίκο της Ιθάκης όπως και η οικογένεια Θεοφίλατου, η οποία δραστηριοποιούνταν στην Ρουμανία και εισήγαγε ατμοκίνητα πλοία στην Ελλάδα. Το 1923 εγκαινιάστηκε η λειτουργία **εργοστασίου ηλεκτροφωτισμού** στο Βαθύ, μετά από δωρεά της οικογένειας εφοπλιστών Δρακούλη, σε κτίριο που σήμερα στεγάζεται το **Ναυτικό-Λαογραφικό Μουσείο**. Εκεί εκτίθεται πλούσια συλλογή από κεραμικά, έπιπλα, υφαντά, κεντήματα, μουσικά όργανα κι αντικείμενα της μακραίωνης ναυτικής ιστορίας της Ιθάκης (Εικ. 11, 12, 13, 18).

GR

In the 19th century, in Ithaca it was developed an intense **shipping activity**, which turned the island into an important seaport, with a large number of boats, experienced seamen, shipcarpenters (Fig. 18). That period was characterized by a strong **migratory flow** and the establishment of Ithacans to the shores of Danube River, to be engaged in the grain trade. In Ithaca, **windmills** (Fig. 22) used for flour production were built either on top of hills (Exogi), or lowland (Vathi, Frikies, Kioni). Some of them were named after the wind supplier of their rotational energy, p.es. the Mistral (Maistro) or Levante windmills. They remained productive until the end of the 2nd World War, while afterwards they were gradually abandoned. Today very few are kept in a relatively good condition, such as the windmill next to the church of Panagia at Skala. Economic prosperity led to the expansion of the **construction activity**, and the buildings of this period are typical examples of traditional architecture, such as the two-storey building, owned by P. Molfesi in Vathi. In 1907, it was founded the "**Merchant Marine School**", housed in a majestic neoclassical building (Fig. 10) that was destroyed by earthquakes in 1953. The Ithacan founder of the Naval School Othon Stathatos owned an important shipping company, while Theofilatos, another important Ithacan shipowner that operated in Romania, imported steamships to Greece. In 1923 it began the operation of a **lighting electric factory** after a donation made by the shipowner Drakoulis, in a building that now houses the **Maritime-Folklore Museum** of Ithaca with a rich collection of ceramics, furniture, textiles, musical instruments and objects from the long maritime history of the island (Fig. 11, 12, 13, 18).

EN

Οι ναυτικοί συνήθως επέστρεφαν στο σπίτι τους τις γιορτινές ημέρες των **Χριστουγέννων**. Στο σπίτι προετοιμάζονταν για τη μεγάλη γιορτή, φτιάχνοντας νέο ρουχισμό κι υπόδηση και στρώνοντας ολοκαίνουρια υφαντά και κεντήματα (Εικ. 11) που είχαν φτιάξει κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους. Για το χριστουγεννιάτικο δέντρο συνήθως στόλιζαν μεγάλο κλαδί από κυπαρίσσι και το χριστουγεννιάτικο τραπέζι περιλάμβανε κόκορα ή αρνάκι στην τσερέπα. Η γιορτή ξεκινούσε το πρωί με τα κάλαντα και κατέληγε το βράδυ πάντα με χορό. Ο **Θιακός γάμος** αποτελούσε μία άλλη πηγή χαράς ανεξάρτητα από τις ενδεχόμενες δυσκολίες λόγω πολέμων ή κακοκαιριών. Ήταν μία ευκαιρία συνειρήσεως μεταξύ γνωστών, φίλων και συγγενών των μελλόνυμφων. Το έθιμο συμπεριλάμβανε το «νέμισμα των στρωμάτων» από ανύπαντρες κοπέλες με μαλλί το οποίο έπλεναν και στέγνωναν, καθώς και την παρασκευή γλυκών όπως τα κουλούρια, μια εβδομάδα πριν τον γάμο σε γιορτινό κλίμα, καλώντας κόσμο και προσφέροντας φαγητό και ποτά. Το μυστήριο του γάμου δεν τελούταν στην εκκλησία αλλά στο σπίτι, όπου κρεμούσαν μία κουτάλα στις μικρότερες κοπέλες για να παντρευτούν σύντομα. Το τραπέζι προετοιμασμένο από επαγγελματίες μάγειρες, περιλάμβανε πρώτα πιάτα ζυμαρικών με κόκκινη σάλτσα από κρέας και στη συνέχεια ψητό κρέας με πατάτες, ενώ στο τέλος προσφερόταν το παραδοσιακό γλυκό ροβανή, φτιαγμένο με ρύζι και μέλι. Μάλιστα, λόγω του πλήθους των καλεσμένων, οι σαλάτες που συνόδευαν τα κυρίως πιάτα ετοιμάζονταν μέσα σε σκάφες. Το γλέντι του γάμου με τραγούδι και χορό διαρκούσε 3 μέρες, έως τα «πιστρόφια», δηλαδή όταν το ζευγάρι επέστρεφε στο σπίτι της νύφης. Εκεί το γλέντι συνεχιζόταν με τους γονείς της νύφης να χαρίζουν στο ζευγάρι έναν κόκορα και μια πουλακίδα, τον λεγόμενο «Ζευγάνιθο» (Εικ. 12, χειροποίητη παραδοσιακή νυφική φορεσιά Ιθάκης, συλλογή Ελπίδας Βαρβολομάτου-Γεωργοπούλου).

Seamen usually returned to Ithaca at **Christmas**. At home everyone was getting ready for the important feast, by buying new clothes and shoes to wear in church and laying brand-new textiles and handiwork (Fig. 11) prepared during the year. A branch of cypress was decorated as a Christmas tree and lamb or a cockerel was cooked in the clay utensil tserapa for lunch. The celebration started in the morning with Christmas carols and ended late at night with dances. **Wedding** preparations were another source of joy for Ithacans, regardless the eventual difficulties during periods of war or hardships. They offered the opportunity to socialize and meet friends. Young girls washed and dried wool for the "filling of the mattresses", and a week before the wedding, reunions were made during the preparation of sweet cookies "kuluria" in a festive atmosphere. The mystery of marriage was taking place at home where a ladle was hung to young girls to remind them to get married soon. Wedding dishes prepared by professional cooks included the traditional sweet "rovani" made of rice and honey. Due to the large number of guests, the salads that accompanied the main dishes were prepared in big basins usually used for clothes washing. Wedding feast with singing and dancing lasted for 3 days and ended with the return (named "pistofoia") of the newly married couple to the bride's house. There, in a festive atmosphere bride's parents gave as a present to the couple a cockerel and a pullet named "Zefganithos" in the local dialect (Fig. 12, traditional handmade Ithacan wedding costume, Elpida's Vartholomatos-Georgiou collection).

Η πολιτιστική ανάπτυξη στα Επτάνησα επηρεάστηκε από την επίδραση των Ιταλών κατακτητών, όπως αποδεικνύεται στην περίπτωση της επανησιακής καντάδας που διαφέρει από το μοτίβο των παραδοσιακών τραγουδιών της υπόλοιπης Ελλάδας. Αργότερα, η κοινωνική ζωή ήταν έντονη, απαγγέλλοντας τετράστιχες ρίμες και τραγουδώντας παραδοσιακά τραγούδια σε κάθε περίπτωση όπως η συμμετοχή σε γάμους, πανηγύρια και στα γλέντια, αλλά και στο λιομάζωμα και τον τρύγο. Το 1815 ιδρύθηκε στην Κέρκυρα η πρώτη μουσική σχολή στην Ελλάδα, η Επτανησιακή Μουσική Σχολή, από τον Νικόλαο Χαλκίοπουλο Μάντζαρο, που λειτούργησε έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Ερχόμενοι σε επαφή με την κλασική μουσική και το ιταλικό μελοδράμα, οι Επτανήσιοι έγιναν συνθέτες και θιασώτες με επιρροές από τα ιταλικά μουσικά πρότυπα και τη χρήση της ιταλικής γλώσσας. Μαθητής του Μάντζαρου ήταν ο Διονύσιος Ροδοθεάτος γεννημένος στην Ιθάκη το 1849, ο οποίος μεγάλωσε στην Κέρκυρα και ήταν ο πρώτος που συνέγραψε εγχειρίδιο αρμονίας στην ελληνική γλώσσα. Μεταγενέστερα, εμφανίστηκε η μουσική τάση δημιουργίας «ελληνικής μουσικής», βασισμένης σε κλασικά πρότυπα που συνδυάστηκαν με ελληνικά μοτίβα. Το 1904 ιδρύθηκε στην Ιθάκη η «Φιλαρμονική Μουσική Σχολή» από εμπνευσμένους Ιθακήσιους με σκοπό τη μουσική εκπαίδευση των νέων και τη συμμετοχή τους σε πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις (Εικ. 13). Ο πρώτος Αρχιμουσικός της Φιλαρμονικής ήταν ο φημισμένος Ιταλός βιοβιοστής Francesco Nicolini. Σήμερα στην Ιθάκη διοργανώνεται θεατρικό Φεστιβάλ από τον Σύλλογο Φίλων Θεάτρου και Κινηματογράφου Ιθάκης (ΦΟΡΚΥΣ), ενώ δραστηριοποιούνται εκτός της Φιλαρμονικής, ο Σύλλογος Φίλων Καλλιτεχνικής Παιδείας "έν χορώ", χορευτικά συγκροτήματα παραδοσιακών χορών, η δημοτική μαντολινάτα "Βαπτιστής Κουβαράς" και η δημοτική χορωδία Ιθάκης.

Cultural development in the Ionian Islands was influenced by the Italian conquerors, as evidenced in the case of the Ionian chant "cantada" which differs from the traditional pattern of songs in the other parts of Greece. Weddings, festivals and feasts, as well as the collection of olives and grapes constituted occasions of pleasant gatherings, with rhymes recitation and singing. In 1815, the first music school in Greece, the Ionian Music School, was founded in Corfu by Nikolaos Chalkiopoulos Mantzaros, and operated until the beginning of the 20th century. The contact with classical music and Italian melodrama inspired Eptanisiens to become composers and troupe organizers, by using the Italian language and musical standards. Mantzaros' student Dionysios Rodotheatos, who was born in Ithaca in 1849, and grew up in Corfu, was the first composer to write a harmony textbook in the Greek language. Later on arose the musical trend of creating "Greek music" based on classical patterns in combination with Greek motifs. In 1904, the "Philharmonic Music School" was inaugurated in Ithaca and the famous Italian violinist Francesco Nicolini was the first Philharmonic Chief Musician. The school was founded by inspired Ithacans with the purpose to offer music education to young people and make them participate in cultural and social events (Fig. 13). In our days, except the Philharmonic Society, in Ithaca it is organized an amateur theatre festival by the Association of Friends of Theater and Cinema (Phorkys), and operate an Association of Friends for artistic education, traditional dance groups, the Municipal Mandolin band (mandolinata) "Vaptistis Kouvaras" and the Municipal choir.

14

GR

Η γεωλογική δομή της Ιθάκης περιλαμβάνει αλπικούς και πλειοτεταρτογενείς (μεταλπικούς) σχηματισμούς. Σχεδόν ολόκληρη η νήσος δομείται από την ανθρακική σειρά της Ιονίου ζώνης που αποτέθηκε μεταξύ Τριαδικού(251,9-201,3 εκατ.έτη) και Ηωκαίνου(56-33,9 εκατ.έτη). Οι παλαιότεροι σχηματισμοί είναι τριαδικά λατυνοπαγή ασβεστόλιθων, δολομιτών και γύψου. Πάνω από αυτούς αναπτύσσεται η πλούσια σε απολιθώματα φυκών και μεγαλύτερη σε έκταση ανθρακική ακολουθία νηρητικών "ασβεστόλιθων Παντοκράτορα", ηλικίας Α.Τριαδικού (237-201,3 εκατ.έτη)–Μ.Λιάσιου (190,8-182,7 εκατ.έτη), από την οποία συνίστανται οι όρμοι Σκίνου και Δεξά. Στον Γεώτοπο του Μάρμακα εκτός από την παραπάνω ακολουθία εμφανίζονται η σειρά "Αμμοιτικό rosso" Α.Λιάσιου(182,7-174,1 εκατ.έτη) με αμμωνίτες σε ερυθρούς ασβεστόλιθους και φακούς πυριτόλιθων σε μαργαίους ασβεστόλιθους, καθώς και η σειρά ασβεστόλιθων με κερατόλιθους και αργλικούς σχιστόλιθους με Ποσειδωνία του Δογγερίου(174,1-163,5 εκατ.έτη). Στον Γεώτοπο Γιδάκι (Εικ. 15) βλέπουμε εναλλασσόμενα στρώματα πελαγικών ασβεστόλιθων με πυριτόλιθους ηλικίας Α.Ιουρασικού–Κ.Κρητιδικού (163,5-100,5 εκατ.έτη), ενώ στον Γεώτοπο Φιλιατρό (Εικ. 19) επάνω από την προαναφερόμενη σειρά εμφανίζονται ρουδιτοφόροι ασβεστόλιθοι του Σενωνίου (Α.Κρητιδικό 100,5–66 εκατ.έτη). Αντιπροσωπευτικό δείγμα όλων των προαναφερθέντων ακολουθιών αποτελεί ο Γεώτοπος Σαρακηνικό (Εικ. 14). Λατυνοπαγείς ασβεστόλιθοι Παλαιοκαίνου κι άστρωτοι νομμουλιτοφόροι κλαστικοί ασβεστόλιθοι Ηωκαίνου(66-33,9 εκατ.έτη) έρχονται σε επαφή με ασβεστόλιθους Α.Κρητιδικού και με φλύσχη Ολιγοκαίνου–Μ. Μειοκαίνου(33,9-13,82 εκατ.έτη) στον Γεώτοπο Αφάλες (Εικ. 5). Μεταλλικές αποθέσεις πάνω από "ασβεστόλιθους Παντοκράτορα" απαντώνται στο Βαθύ κι αποτελούνται από μάργες Πλειόκαινου (5,333-2,58 εκατ.έτη) και Τεταρτογενή (2.588 εκατ.έτη-σήμερα) θαλάσσια ιζήματα και χερσαίους σχηματισμούς.

EN

The geological structure of Ithaca comprises Alpine and Plio-Quaternary (post-Alpine) formations. Alpine formations belong to the Ionian unit of the External Hellenides. They had emerged from Tethys Ocean, as it is evidenced by fossils found on carbonate sequences of the Geosites. The island mainly consists of the carbonate sequences of the Ionian zone deposited from Triassic (251.9-201.3 My) to Eocene(56-33.9 My) period. The oldest formation is a mixture of Triassic brecciated limestones, dolomites and gypsum. Above that, it develops the rich in algal fossils and thick-bedded carbonate sequence of neritic "Pantokratoras limestones" of U.Triassic(237-201,3My)-M.Lias(190,8-182,7My), which forms the bays of Skinos and Dexa. At Marmakas Geosite the previous sequence is followed by the formation "Ammonitico rosso" of U.Lias(182,7-174,1My) with ammonites on red colored limestones, intercalations of marl and chert, and a third sequence of clay schists with Posidonia shale from the Dogger (174,1-163,5My) and limestones with cherts. At Gidaki (Fig. 15) we can see alternating layers of pelagic limestones with cherts of A.Jurassic-L.Cretaceous (163.5-100.5 My), above which at Filiatro (Fig. 19) appear rudist limestones of the Senonian (U.Cretaceous, 100,5-66 My). Geosite Sarakiniko comprises all the aforementioned sequences (Fig. 14). Brecciated limestones of Paleocene and unbedded nummulitic clastic limestones of Eocene (66-33,9 My) are in contact with limestones of U.Cretaceous and flysch of Oligocene-M.Miocene(33,9-13,82 My) at the Geosite of Afales bay (Fig. 5). Post-Alpine deposits above "Pantokratoras limestones" are found at Vathy and consist of marls of the Pliocene (5,33-2,58 My) and Quaternary (2,58 My-present) marine sediments and terrestrial formations.

12

15

16

GR

Η Ιθάκη βρίσκεται στο δυτικότερο τμήμα των Εξωτερικών Ελληνίδων, κοντά στο ελληνικό τόξο, το οποίο συνιστά την πιο ενεργή τεκτονική περιοχή της Ευρώπης. Το ανάγλυφο της νήσου διαμορφώθηκε κυρίως κατά το Πλειόκαινο(5,3-2,6 εκατ.έτη)-Κ.Πλειστόκαινο(2,6-0,0117 εκατ.έτη) από τεκτονικά παραμορφωτικά επεισόδια ως επί το πλείστον συμπίεστικού χαρακτήρα που οδήγησαν στη δημιουργία πτυχών και στον σχηματισμό μεγάλου αριθμού ρηγμάτων. Οι Αφάλες (Εικ. 5) στη ΒΔ Ιθάκη χαρακτηρίζονται από μία μεγάλη συγκλινική πτυχή πλησίον της επώθησης της Ιονίου ζώνης στα ΒΔ και μεγάλων κανονικών ρηγμάτων που δημιουργούν τις απόκρημνες ακτές στα Α και Δ του όρμου Αφάλες. Η συμπίεστική δράση της Επώθησης της Ιονίου ζώνης επηρεάζει και την ευρύτερη περιοχή του κόλπου του Μώλου, ανατολικά της οποίας εντοπίζεται το Γιδάκι (Εικ. 1). Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό αντίκλινο, τα πλευρικά σκέλη του οποίου τέμνονται από κανονικά ρήγματα ΒΑ-ΝΔ διεύθυνσης. Αξιοσημείωτη είναι και η μορφολογία του κόλπου του Μώλου (Εικ. 20) που σχηματίστηκε από τη δράση των υδάτων τις παγετώδεις περιόδους του Τεταρτογενούς(2,5 εκατ.έτη-σήμερα) η οποία προκάλεσε την έντονη κατά βάθος διάβρωση των ακτών και τη δημιουργία κοιλάδων τύπου «φιορδ» που πλημμύρισαν με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους. Η διάλυση των ασβεστολιθικών πετρωμάτων από το νερό οδήγησε και στον σχηματισμό μακρόστενων, λείων και λαξευμένων μονόλιθων (μενίρ) (Εικ. 25) στην Ανωγή, οι οποίοι αποτελούν τα υπολείμματα αδιάλυτων ασβεστόλιθων του Α.Κρητιδικού (100,5-66,0 εκατ.έτη). Δείγματα υπόγειας καρστικότητας απαντώνται στους Γεωτόπους - σπηλαιο του Λοΐζου (δομείται από δολομιτωμένους ασβεστόλιθους Παντοκράτορα και δολομίτες σε επαφή με φλύσχη), Ριζες (Εικ. 29) και η ιδιαίτερου φυσικού κάλους Μαρμαροσπηλιά (Εικ. 16) που αποτελούνται από λευκούς ασβεστόλιθους του Α.Ιουρασικού–Κ. Κρητιδικού (201,3-100,5 εκατ.έτη).

Ithaca is located in the westernmost part of the External Hellenides, close to the Greek arc which constitutes the most tectonically active region in Europe. The relief of the island was formed mainly during Pliocene (5.3-2.6 My)-L.Pleistocene (2.6-0.0117 My) from deformation tectonic episodes that led to folding and the formation of a large number of faults. Afales Geosite (Fig. 5) in NW Ithaca is characterized by the formation of a syncline in the proximity of the Ionian Thrust on NW and big normal faults that create the eastern and western steep shores of Afales bay. The compressive action of the Ionian Thrust seems to affect the broader area of Molos gulf, at the eastern side of which is located Gidaki (Fig. 1), one of the most impressive folds found in the Geopark. It is an anticline, the lateral limbs of which are intersected by normal faults of NE-SW direction. Besides, the intense geomorphology of the gulf of Molos (Fig. 20), formed by the action of seawater during the glacial periods of the Quaternary (2,5My-present), provoke the intense and deep erosion of the shores with the creation of valleys of the "fjord" type that flooded with the rise of sea level during the interglacial periods. In addition, rain water dissolution of limestone led to the formation of elongated, smooth and carved monoliths (menhir) (Fig. 25) on Anogi plateau which derive from insoluble U.Cretaceous (100,5 - 66,0 My) limestone remnants. Lastly, underground geomorphs include Loizos cave (Pantokrator dolomized limestones and dolomites in contact with flysch), Rizos cave (Fig. 29) and the Marble cave of great aesthetic value (Fig. 16), both developing in U.Jurassic-L.Cretaceous (201,3-100,5My) white limestones.

EN

13

Η μικρή απόσταση μεταξύ των νησίδων στο Εσωτερικό Αρχιπέλαγος του Ιονίου και το μικρό βάθος του πυθμένα αποτελεί ένδειξη ότι οι μεταβολές της στάθμης της θάλασσας κατά τις παγετώδεις και μεσοπαγετώδεις περιόδους το Πλειστόκαινο είχαν ως αποτέλεσμα τα νησιά με εξαίρεση την Άτοκο, (η οποία περιλαμβάνεται στο Γεωπάρκο μαζί με το Αρκούδι) περιοδικά να συνδέονται και να απομονώνονται μεταξύ τους και με την ηπειρωτική Ελλάδα. Η έλλειψη ανέμων και ρευμάτων στο εσωτερικό του Αρχιπελάγους, προσέφερε ευνοϊκές συνθήκες πλοήγησης για την εξερεύνηση των νησίδων από την προϊστορική εποχή. Η Άτοκος με το ιδιαίτερα ευδιάκριτο ανάγλυφο (Εικ. 17) φαίνεται πως ήταν συχνά επισκέψιμη αφού εκεί εντοπίστηκαν λίθινα τέχνηρα από κερατόλιθο, προερχόμενο από τοπικό πέτρωμα. Μετά το πέρας των κύριων παγετωνικών περιόδων, παρατηρήθηκε η επέκταση της παγοκάλυψης κατά τη Μικρή Εποχή Παγετώνων (1300-1850). Το φαινόμενο μπορεί να οφείλεται σε έντονη ηφαιστειακή δραστηριότητα, τις ταλαντώσεις Β.Ατλαντικού και El Niño και τις μεταβολές στο ενεργειακό ισοζύγιο του συστήματος Γης-Ατμόσφαιρας. Η Εποχή αυτή ήταν καταστροφική για τις καλλιέργειες κυρίως στην κεντρική και δυτική Ευρώπη ώστε να θεωρείται μία από τις αιτίες που οδήγησαν στη βιομηχανική και τη Γαλλική Επανάσταση. Η τιμή του σιτάλευρου αυξήθηκε σημαντικά και οι παραδουνάβιες περιοχές που αποτελούσαν για αιώνες τον σιτοβολώνα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αξιοποιήθηκαν από τις ξένες δυνάμεις μετά το 1774 και το 1829 με τις συνθήκες Κ.Καϊναρτζή και Αδριανούπολης αντίστοιχα. Το εμπόριο σιτηρών κι η ναυσιπλοΐα εμφάνισαν σημαντική αύξηση, σε συνδυασμό με την επιτυχή μετάβαση από τα ιστιοφόρα στα ατμόπλοια (Εικ. 18). Πολλοί Ιθακήσιοι έμποροι εγκαταστάθηκαν στα λιμάνια του Δουναβίου κι η θιακοκεφαλόντιμη εμπορική ναυτιλία εξαπλώθηκε δημιουργώντας το Ιόνιο Δίκτυο κι αποκτώντας τον έλεγχο της ποταμοπλοΐας στην περιοχή.

The short distance among the islets of the Inner Ionian Sea Archipelagos and the neighboring coast of the mainland in combination with the relatively shallow seabed indicates that sea level changed during the glacial and interglacial periods of the Pleistocene and all the islands were periodically connected, except Atokos that together with Arkoudi islet is included within the Geopark boundary. The lack of winds and currents in the Inner Ionian Sea offered favorable conditions for the navigation and exploration among the islands during prehistory. Atokos with its distinct relief (Fig. 17) seems to have been frequently visited during those times as artifacts made of local keratolite were detected. Once the main glacial periods ended, the expansion of ice cover to land and sea was observed during the Little Ice Age (1300-1850). The phenomenon probably occurred due to an intense volcanic activity, the North Atlantic /El Nino Oscillations and changes in the energy balance of the Earth-Atmosphere system. Climate change had a devastating effect on crops, especially in central and Western Europe, to be considered one of the causes of the Industrial and French Revolutions. The price of wheat flour increased significantly and the areas around Danube River were exploited as they used to be for centuries the granary of the Ottoman Empire. The treaties of K.Kainartzi (1774) and Andrianoupolis (1829) allowed the crossing of foreign merchant ships by the Straits of Bosphorus, thus increasing grain trade and navigation. Ithacan merchant shipping spread significantly with the shift from sail ships to steamships (Fig. 18) and many merchants from Ithaca settled in the Danube River ports. The "Ionian Network" was created and achieved the control of Danube navigation.

Στην περιοχή Α και ΒΑ της Ιθάκης παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση γόνου μακακαλιάρου και αναπαραγωγή επιπελαγικών ιχθύων, τα οποία διαβιούν σχηματίζοντας αγέλες σε περιβάλλον με άπλετο φως. Η μεγάλη συγκέντρωση ιχθύων προσελκύει θηρευτές όπως το απειλούμενο είδος κοινό δελφίνι *Delphinus delphis* και το ρινόδελφίνο *Tursiops truncatus* που φαίνεται να διατηρεί μόνιμο πληθυσμό στην περιοχή. Εξερευνώντας υποβρυχίως τον πυθμένα εντοπίζουμε ΝΑ της Ιθάκης (πλησίον του ακρωτηρίου Μούντα) έναν προστατευόμενο υποθαλάσσιο χώρο με ναυάγιο πολεμικού αεροσκάφους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το ναυάγιο σώζεται σε τρία αποσπασμένα μεταξύ τους τμήματα σε βάθη 21, 23 και 35 μέτρων κι αποτελεί καταφύγιο για πολλά είδη ιχθύων. Η υποβρύχια περιήγηση στην περιοχή οδηγεί στην εξερεύνηση της γεωμορφολογίας του πυθμένα αλλά και στην ανακάλυψη υποθαλάσσιων τοιχίων όπως αυτό στο Ακρωτήρι Σκορταργιάς (Εικ. 14), μεταξύ των Γεωτόπων Φιλιατρώ (Εικ. 19) και Σαρακήνικο. Υποθαλάσσια τοιχία απαντώνται και στα δυτικά, στο ακρωτήριο Αγ.Ιωάννη με πληθυσμούς σπόγγων κι εντυπωσιακών πολύχαιτων, αλλά και βορειότερα στο Στενό, με τοιχίο που οδηγεί σε υποθαλάσσιο σπήλαιο. Τα είδη των πληθυσμών ασπόνδυλων (αστερίες, αχινοί, κοράλλια, σπόγγοι, πολύχαιτοι) και ιχθύων (σφυρίδες, τσιπούρες, λυθρίνια, τόνιοι) που παρατηρούμε στην ασβεστολιθική κατωφέρεια διαφοροποιούνται καθώς αυξάνεται το βάθος. Οι ακτές της Ιθάκης και της Άτοκος χαρακτηρίζονται από τη δημιουργία παράκτιων σπηλαίων μεγάλης ποικιλομορφίας (π.χ. σπήλαιο Οξώπετρας, κόλπος Αφαλών). Στα πιο απόμαχα από αυτά, η Μεσογειακή φώκια μοναχός αισθάνεται ασφαλής για να ξεκουραστεί και να γεννήσει (π.χ. Φωκοσπηλιά). Σε κοντινή απόσταση από την ακτή βρίσκονται διασκορπισμένες νησίδες (Νησάπουλο, Λιανό Νησάκι, Άη Λίας) και πολυάρθριοι ύφαλοι που επισκέπτονται θαλάσσιες χελώνες προς εύρεση τροφής.

In the E and NE of Ithaca the marine area hosts a European hake nursery and represents a reproduction site of pelagic fish living in herds in shallow waters. Fish richness attracts predators such as the endangered species *Delphinus delphis* (common dolphin) and the bottle-nose dolphin *Tursiops truncatus* which maintain a permanent population in the Inner Ionian Sea Archipelagos. The exploration of the seabed in the SE of Ithaca (near cape Mounta) revealed a protected area with a wreck of a warplane of the II World War. The wreck is preserved in three separate sections at depths of 21, 23 and 35 meters and is used as a refuge for many species of fish. The underwater tour in the area leads to the exploration of the geomorphology of the seabed as well as to the discovery of diving walls such as Skortargia (Fig. 14), wall located below the steep SE coast. Other underwater walls are found in the western coast (Cape Agios Ioannis) rich in invertebrates such as sponges and impressive polychaetes and further north in the Strait, leading to an underwater cave. The species of the invertebrate populations (starfish, sea urchins, corals, sponges, polychaetes) and fish (groupers, sea breams, red snappers, tuna) differ along the limestone slope with increasing depth. Coastal caves (eg Oxopetra cave, caves around Afales gulf) represent a characteristic and common feature of the coastline around Ithaca and Atokos; the remote ones are visited by the endangered Mediterranean monk seal as it feels safe to give birth and rest (eg Fokospilia meaning seal cave). Close to the coastline there are scattered islets (Nisopoulo, Liano Nisaki, Ai Lias) and reefs where sea turtles provide their food resources.

20

21

GR

Η θαλάσσια γεωδιαδρομή της Ιθάκης αποτελεί αφορμή για να θαυμάσουμε το ανάγλυφο της νήσου όπως αυτό διαμορφώθηκε από την τεκτονική δραστηριότητα με τη δημιουργία πτυχώσεων και τις ευστατικές κινήσεις της θάλασσας κατά τη διάρκεια των τελευταίων παγετωδών περιόδων. Ξεκινώντας από τον κόλπο του Μώλου παρατηρούμε την έντονη γεωμορφολογία των μακρόστενων όρων Δεξιά και Σκίνου (Εικ. 20) και το Βαθί με το κωδωνοστάσιο του Μητροπολιτικού ναού να ξεχωρίζει. Κατευθυνόμενοι προς τον Γεώτοπο Σαρακήνικο που αποτελείται από λιθολογικές ακολουθίες Α.Τριαδικού(237-201,3 εκατ.έτη)-Α.Κρητιδικού(100,5-66 εκατ.έτη) περνάμε από τον Γεώτοπο Γιδάκι (Εικ. 1) με την εντυπωσιακή αντικλινική πτυχή και τον Γεώτοπο Φιλιατρό (Εικ. 19). Στη συνέχεια κατευθυνόμαστε προς την Άτοκο, για να θαυμάσουμε την ιδιαίτερη γεωμορφολογία, τα θαλάσσια σπήλαια που φιλοξενούν τη Μεσογειακή φώκια και τους λιθολογικούς σχηματισμούς σε ακολουθία ανεστραμμένη σε σχέση με αυτούς της Ιθάκης. Επιστρέφοντας περνάμε από το Κιόνι, έναν γραφικό οικισμό χτισμένο τον 16ο αιώνα με ανεμόμυλους στην είσοδο του λιμανιού και κατευθυνόμαστε βόρεια, περνώντας από τις Φρίκες, ένα ψαροχώρι με γραφικό λιμανάκι και το μικρό παράκτιο τέλμα Αλυκές, που αποτελεί και τον μοναδικό υγρότοπο του νησιού. Στον Γεώτοπο του Μάρμακα παρατηρούμε τη λιθολογική σειρά ασβεστόλιθων «Παντοκράτορα», Ammonitico Rosso και ασβεστόλιθων με πυριτόλιθους και σχιστόλιθους. Συνεχίζουμε δυτικά, θαυμάζοντας τη συγκλινική πτυχή του Γεώτοπου Αφάλης (Εικ. 21) με την εναπόθεση φλύσχη στον πυρήνα και ασβεστόλιθων Παλαιοκαίνου-Ηωκαίνου στα πλευρικά σκέλη του σύγκλινου. Κατευθυνόμαστε προς τη νησίδα Αρκουδί που καλύπτεται κυρίως από ασβεστόλιθους Παντοκράτορα, ενώ δυτικά εμφανίζονται Τριαδικά λατυποπαγή. Καταλήγουμε στο λιμάνι της Σάμης στην Κεφαλονιά, διασχίζοντας το «Στενό» της Ιθάκης και περνώντας από τον κόλπο της Πόλης όπου βρίσκεται ο Γεώτοπος του παράκτιου Σηπλαιού του Λοΐζου.

EN

The sea-georoute offers an opportunity to admire the relief of Ithaca which was developed due to tectonic activity and the formation of folds, as well as the eustatic movements of the sea during the last glacial periods. The route starts from Molos gulf with the intense geomorphology, the long and narrow bays of Dexa, Skinos (Fig. 20) and Vathi, the capital of the island with the bell tower of the cathedral standing out as we look at the settlement from the sea. We proceed towards Sarakiniko to see the lithological sequences from U.Triassic(237-201,3My) to U.Cretaceous (100,5-66 My), by passing first from Gidaki (Fig. 1) with the impressive anticlinal fold and then Filiatro (Fig. 19). Afterwards, we move to Atokos, an islet with sea caves that give shelter to the Mediterranean monk seal, and observe the prominent relief and similarity of the lithological formations with those of Ithaca which here appear in an inverted sequence. Afterwards, we head to Kioni, an Ithacan traditional settlement founded in the 16th century and see the windmill towers in the entrance of the harbour. Proceeding north, we pass from the picturesque fishing village of Frikies and then reach Alikes wetland and Geosite Marmakas, where we can observe the lithological sequences of "Pantokrator" limestones, above which lie Ammonitico rosso and limestones with chert and schists. We continue towards west to Geosite Afales (Fig. 21), an impressive synclinal fold consisting of flysch in the core and Paleocene-Eocene limestones at the lateral limbs. We move to Arkoudi islet covered by Pantokrator limestones except of its western part that consists of Triassic breccia. We then cross the Strait of Ithaca and pass from Polis Bay with Loizos coastal cave to reach the port of Sami, Kefalonia.

16

22

23

GR

Το ορεινό ανάγλυφο της Ιθάκης με τον σχηματισμό μικρών εσωτερικών οροπεδίων όπως ο Μαραθιάς ή το οροπέδιο όπου φωλιάζει ο οικισμός της Ανωγής στο όρος Νήριτος (809μ), πλαισιώνεται από ανεμοδαρμένα ακρωτήρια, νησίδες, ορμίσκους κι ακρογιάλια. Η ανατολική ακτή χαμηλώνει ομαλά, ενώ στα δυτικά η ακτογραμμή γίνεται απόκρημνη με απροσπέλαστες μικρές αμμουδιές στη βάση απότομων βράχων και μοναδικούς όρμους αυτούς της Πόλης στο βορρά και του Πισαετού στο νότο. Πολλά από τα μονοπάτια του νησιού σχετίζονται με την ιστορία του, καθώς την Ενετοκρατία, μετά την κατατρόπωση των πειρατών, τα μονοπάτια χρησιμοποιήθηκαν για τη μετακίνηση κι εγκατάσταση του πληθυσμού από τους ορεινούς οικισμούς της Εξωγής (Εικ. 5), της Ανωγής (Εικ. 23) και της μεσαιωνικής Παλαιόχωρας, σε πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές (Σταυρός, Πλατρεϊθιάς, Κιόνι, Περαχώρι και Βαθί). Άλλα μονοπάτια οδηγούν σε ανεμόμυλους χτισμένους στις κορυφές υψωμάτων με υπέροχη θέα, όπως ο μύλος στην Παναγία στη Σκάλα (Εικ. 22) που συνδέεται με το γραφικό λιμανάκι Φρίκιες. Κάποιες διαδρομές συνδέουν Γεωτόπους όπως τον Σκίνο (Εικ. 20) με το Γιδάκι (Εικ. 15), καταλήγουν σε παραλίες διασχίζοντας πευκοδάση (Εξωγή), περιβόλια (όρμος Αφάλης) ή περνώντας από δροσερές ηγές (Αρέθουσα Κρήνη). Πολλά μονοπάτια οδηγούν σε πολιτιστικούς ή/και θρησκευτικούς προορισμούς όπως στην Ακρόπολη Αλαιοκομένων ξεκινώντας από το εκκλησάκι του Αγ.Γεωργίου, στην Ι.Μ. Καθάρων (Εικ. 9) από την Ανωγή ή στο εκκλησάκι της Αγ.Παρασκευής από το Περαχώρι διασχίζοντας δάσος με υπεραυτοβίβες αριές. Συνδεδεμένα με την παράδοση, χρησιμοποιούνται ευρέως μονοπάτια που ξεκινούν από το Περαχώρι προς την Παναγιά τη Σηπλαιώτισσα διασχίζοντας το οροπέδιο του Μαραθιά ή την Ι.Μ. Ταξιαρχών ανήμερα της εορτής τους στις 2 και 13 Ιουλίου αντίστοιχα.

<https://www.ithacatrails.gr>

<https://www.ithaca.gr/archiki/endiiferonta-ke-drastiriotes/monopatia/>

The mountainous relief of Ithaca with the formation of small inland plateaus such as Marathias and Anogi plateau on Mt Niritos (809 m) is framed by windswept capes, islets, bays and beaches. The Eastern coast lowers smoothly, while on the steep western coastline only two bays are observed: Polis to the north and Pisaetos to the south, surrounded by inaccessible small sandy beaches at the base of steep cliffs. In Ithaca, trails are related to history and Venetian rule, when pirates were defeated and the trails served to the inhabitants of Exogi (Fig. 5), Anogi (Fig. 23) and Paleochora to move from these remote areas and settle closer to the coast at Stavros, Platreithias, Kioni, Perachori and Vathi. Other paths lead to windmills on top of well-ventilated hills with a panoramic view, such as the mill at Panagia at Skala (Fig. 22) which is connected to Frikies picturesque harbour. Trails connect Geosite Skinos (Fig. 20) with Gidaki (Fig. 15) and lead to beaches by passing through pine forests (Exogi), vegetable gardens (Afales bay) (Fig. 5), or freshwater sources (Arethousa Krini). They may also lead to cultural and/or religious destinations, p.es. from Agios (Saint) Georgios chapel a trail leads to the Acropolis of Alalkomenes, Anogi is connected to the H.M. of Kathara (Fig. 9) and Perachori to the chapel of Agia (Saint) Paraskevi by crossing a perennial evergreen oak forest. Trails are also related to tradition; on the feast day of Panagia Spilaotissa (meaning the Virgin Mary of the cave) (July 2nd), this cave-church is reached by crossing Marathias plateau following a trail from Perachori, which may also be the starting point of a trail leading the H.M. of Taxiarches celebrating the 13th of July.

<https://www.ithacatrails.gr>

<https://www.ithaca.gr/archiki/endiiferonta-ke-drastiriotes/monopatia/>

17

GR

Στην Ιθάκη η αξιοποίηση των φυσικών πόρων οδήγησε στην παραγωγή τοπικών προϊόντων εκ των οποίων την πρώτη θέση στην αγροτική οικονομία κατέχει η παραγωγή ελαιόλαδου από τη γηγενή θιακιά ποικιλία (Εικ. 24). Επιπρόσθετα, στο νησί καλλιεργούνται κυρίως 2 ποικιλίες αμπέλου, το λευκό Θιακό (Εικ. 25) κι η όψιμη ερυθρή ποικιλία Μαυροδάφνη, η οποία παράγεται στο Περαχώρι όπου διοργανώνεται γιορτή κρασιού. Καρποί και φρούτα αποτελούν το βασικό συστατικό για τοπικά γλυκίσματα όπως γλυκά του κουταλιού με τριφτό κυδώνι, νεράντζι, σύκο ή μούρο, πλαισιωμένα με γλυκό κούμαρο, γλυκό αχλάδι, μαρμελάδες τοπικής συγκομιδής και τραταρίσματα από κυδώνι μπελέ. Μέλι θυμαρίσιο, ανθέων ή αλιφασκιάς αποτελεί το βασικό συστατικό για το «ροβανί» που προσφέρει σε γάμους και βαπτίσεις. Μέρος της παράδοσης του νησιού αποτελεί κι η αλιεία. Κουτσομούρες, μπαρμπούνια, σαργοί, λυθρίνια, σκαθάρια, τσιπούρες, μπακαλιάροι και κεφαλόπουλα αποτελούν συνήθεις ψαριές, καθώς και αστακοί, γαρίδες, χταπόδια, σουπιές και καλαμάρια. Το φθινόπωρο στο λιμάνι της Πόλης, επίνειο του Σταυρού έχει καθιερωθεί η γιορτή της μαρίδας. Δημοφιλή πιάτα με βάση το ψάρι αποτελούν οι μαρίδες σαβόρο, (ένας γλυκίσκος τρόπος μαριναρίσματος) και η μπακαλιάρουπα, που συνήθως συνοδεύεται από σκορδαλιά (αλιάδα) με εκλεκτά σκόρδα Ανωγής. Εξαιρίες είναι κι οι χορτόπιτες με κρεμμύδι, λάπατα, ραδίκια, βλήτα, σέσκλα, οβριές και μυρωδικά όπως το σάψυχο, ένα είδος μαντζουράνας που φύεται αποκλειστικά στην Ιθάκη. Παράγονται εκλεκτά τυροκομικά προϊόντα κι εκτρέφονται τα «κάτσενα» (πρόβατα της φυλής Κεφαλληνίας). Κρέας και πουλερικά ψήνονται παραδοσιακά σε ξυλόφουρνο με την τσερένα, ένα πυρίμαχο καπάκι από ηλιό, ζυμωμένο με «τραγόμαλλο» (μαλλί γίδας). Η χρήση του ηλιού, που προέρχεται από αργιλικά στρώματα φλύσχη της Ιονίου ζώνης από την περιοχή Πηλικάτων για την παρασκευή κεραμικών, έχει ρίζες στην αρχαιότητα και συνεχίζεται έως τις μέρες μας.

EN

The local products of exceptional quality, reputation and high nutritional value are produced by the exploitation of natural resources. The production of olive oil from the native (thiakia) variety (Fig. 24) ranks first in the agricultural economy. Ithacan wine is made from the white variety "Thiako" (Fig. 25) and the red Mavrodafni produced at Perachori where it takes place a well-known wine festival. Traditional quince paste, fruit spoon sweets, desserts and jams are made by locally harvested fruits. Honey from thyme, wild flowers and sage is the key ingredient in popular desserts such as "Rovani" which is offered at weddings and baptisms. Fishery also makes part of Ithacan tradition; common pandoras, black, red and striped red mullets, white and black seabreams are common catches as well as crustaceans and cephalopods. Herds of semi-pelagic picarels around the coastline and the Strait of Ithaca are fished in autumn, when a traditional picarel feast occurs at Polis Bay. Popular fish dishes include "savoro", a sweet-sour marinade and the hake fish pie, accompanied by mashed potatoes with the fine garlicks of Anogi. Exquisite herb pies are prepared with bitter docks, chicories, amaranth, chards and black bryonies, as well as spices such as sapsicho, a type of marjoram which grows exclusively in Ithaca. Fine cheese products are produced by the local goat and sheep (katsena) breeds. Traditionally, meat and poultry are baked in a wood-fired oven by using "tserepa", a refractory lid made of clay which is mixed with goat hair. Local clay from flysch layers of the Ionian zone deposited in the area of Pelikata or Platrithias has been used for pottery production from the antiquity to this day.

GR

Η γεωδιαδρομή ξεκινά από την παραλία του Γεώτοπου του Μάρμακα στο Βόρειο τμήμα του νησιού, όπου εμφανίζονται η ανθρακική ακολουθία "ασβεστόλιθων Παντοκράτορα", η σειρά "Ammonitico rosso" και η σειρά ασβεστόλιθων με πυριτόλιθους και αργιλικούς σχιστόλιθους του Δογγερίου. Πίσω από τον Γεώτοπο σχηματίζεται ένα εποχικό λιμνίο και υγρότοπος, οι Αλυκές, που παλαιότερα ήταν δημοφιλής για λασπόλουτρα. Κατευθυνόμαστε προς την Εξωγή (Εικ. 5) και τον αρχαιολογικό χώρο της Σχολής του Ομήρου (Εικ. 2) όπου διασώθηκαν λείψανα πύργου κλασικής-ελληνιστικής περιόδου κι επισκεπτόμαστε την Αρχαιολογική Συλλογή Σταυρού, στην οποία στεγάζονται ευρήματα από ανασκαφές στο βόρειο τμήμα του νησιού. Ανάμεσα στα σημαντικότερα συγκαταλέγονται ευρήματα από το παράκτιο Σπήλαιο του Λοΐζου στον κόλπο της Πόλης, όπως το τμήμα πήλινης γυναικείας μάσκας του 2ου π.Χ. αιώνα με την επιγραφή "ΕΥΧΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙ" (Εικ. 26) και θραύσματα από δεκατρείς χάλκινους τρίποδες με περίτεχνη διακόσμηση που παραπέμπουν στην αναφορά του Ομήρου για τα δώρα των Φαιάκων προς τον Οδυσσέα. Στον Σταυρό, απαντάται ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα σπίτια που χτίστηκαν την περίοδο της Ενετοκρατίας, το Παλάτι (αρχοντικό) Τζανή (Εικ. 6) με ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά στοιχεία αμυντικού χαρακτήρα. Συνεχίζουμε προς τον οικισμό της Ανωγής κι έδρα του Γεωπάρκου στην Ιθάκη και τον Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Εικ. 27, 28) με τοιχογραφίες του 17ου αιώνα. Γύρω από τον οικισμό συναντάμε αλώνια και διασκορπισμένους τεράστιους ογκόλιθους ασβεστόλιθους, τους Μονόλιθους (Μενίρ), για τους οποίους λανθασμένα πιστευόταν πως ήταν προϊστορικά μεγαλιθικά μνημεία. Πιθανά για τον λόγο αυτό, ο μεγαλύτερος ύψους 9μ ονομάστηκε «Αράκλης» (Εικ. 25) (παρήχηση του Ηρακλής) από τον μυθικό ήρωα που ήταν ο προστάτης των λατόμων. Νοτιότερα, επισκεπτόμαστε την ιστορική Ι.Μ. Καθάρων (Εικ. 9), χτισμένη σε σημείο με μοναδική θέα προς το νότιο τμήμα του νησιού.

The starting point of the Georoute is the beach of Geosite Marmakas where we can see the lithological sequences of Pantokrator limestones, Ammonitico Rosso and limestones with cherts and clay schists from the Dogger. Close by we visit Alikes wetland and proceed towards Exogi (Fig. 5) and the archaeological site of Homer's school (Fig. 2). Then we head southern to visit Stavros Archaeological Collection and see finds from excavations at the northern part of the island, among which a part of a clay female mask (2nd century BC) with the inscription of a prayer to the mythical hero "ΕΥΧΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙ" (Fig. 26) and fragments of thirteen bronze tripods with intricate decoration that refer to Homer and Phaeacians' gifts to Odysseus. Before leaving Stavros, we take the opportunity to visit a rare example of building from the Venetian period known as the Palace (mansion) of Tzani (Fig. 6) with interesting architectural elements of a defensive character. We proceed to the settlement of Anogi and visit the H.T. of the Assumption of the Virgin Mary (Fig. 27, 28) with frescoes painted around the 17th century. Afterwards, we can make a detour to the countryside around the settlement to see threshing floors and scattered huge boulders of limestone, the Monoliths or "menhir" that incorrectly used to be considered as prehistoric megalithic monuments. That might explain the name "Araklis" (Fig. 25) (alliteration of Hercules) given to the 9m tall and most impressive among the 13 monoliths, as the mythical hero was believed to protect quarriers. Heading south we visit the Holy Monastery of Kathara (Fig. 9) which is built at a spot with a unique view towards the southern part of the island.

EN

GR

Από τη Θέση θέας κοντά στην Ι.Μ. Καθαρών έχουμε πανοραμική άποψη του κόλπου του Μώλου με το Βαθύ, τον όρμο του Σκίνου και το Γιδάκι (Εικ. 20). Ο κόλπος σχηματίστηκε λόγω ευστατικών κινήσεων κατά τις εναλλαγές παγετωδών και μεσοπαγετωδών περιόδων τα τελευταία 2 εκατομμύρια χρόνια. Συνεχίζοντας νότια, στον Λόφο του Αετού απαντώνται αρχιτεκτονικά λείψανα του αρχαιότερου οχυρωματικού έργου της περιοχής, αρχαίας πόλης κι οχυρωματικών τειχών (Ακρόπολη Αλαλκομενών) σε θέση ελέγχου των θαλάσσιων οδών με θέα προς τα 2 φυσικά λιμάνια. Πριν φτάσουμε στο Βαθύ επισκεπτόμαστε τον Γεώτοπο Μαρμαροσπηλιά (Σπήλαιο των Νυμφών) (Εικ. 16) που βρίσκεται πάνω από τον όρμο Δεξά κι αποτέλεσε τόπο λατρείας των Νυμφών. Εδώ εικάζεται πως έκρυψε ο Οδυσσέας τα δώρα των Φαίακων όταν επέστρεψε στο νησί. Στο Βαθύ μπορούμε να θαυμάσουμε δείγματα εκκλησιαστικής τέχνης κρητικής τεχνотροπίας του 18ου αιώνα όπως παλαιά κωδωνοστάσια, λιθόκτιστα/ξύλογλυπτα τέμπλα, εικόνες (Εικ. 8) κι αγιογραφίες. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βαθός εκτίθενται ευρήματα από την περιοχή του πίσω Αετού και σημαντικός αριθμός αγγείων που κατασκευάστηκαν σε τοπικά εργαστήρια σύμφωνα με το «Ιθακήσιο Πρωτογεωμετρικό στυλ». Στο Ναυτικό-Λαογραφικό Μουσείο παρουσιάζεται η μακραίωνη ναυτική ιστορία της Ιθάκης μέσα από πίνακες (Εικ. 18), φωτογραφίες πλοίων Ιθακήσιων πλοιοκτητών, ναυτικά όργανα, στολές κι έγγραφα της Εμπορικής-Ναυτικής Σχολής Σταθάτου, αλλά κι έπιπλα, ρουχισμός, κεραμικά, υφαντά κι παραδοσιακές φορεσιές. Ολοκληρώνοντας κατευθυνόμαστε είτε στον Γεώτοπο του εντυπωσιακού Σπηλαιού Ρίζες (Εικ. 29), είτε στις παραλίες Φιλιατρό (Εικ. 19) κι Σαρακήνικο (Εικ. 14), όπου από τη θέση θέας θαυμάζουμε τη στρωματογραφική ακολουθία της Ιονίου Ζώνης Α.Τριαδικού (237-201,3 εκατ.έτη)-Α.Κρητιδικού (100,5-66 εκατ.έτη) που χαρακτηρίζει λιθολογικά το νησί της Ιθάκης.

EN

The Georoute starts close to the Holy Monastery of Kathara, at a panoramic View Point towards Molos gulf with Vathi, the bay of Skinos and Gidaki (Fig. 20). The gulf was formed due to eustatic movements during the glacial and interglacial periods in the last 2,5 million years. Proceeding south to Piso Aetos, we visit the remains of an ancient city built at a strategic location for the control of the sea routes, with a view towards the 2 natural ports; there are found the oldest fortification in the area (a square tower with a side length of 8 meters) and extensive remnants of fortification walls (Acropolis Alalkomenes) that in some spots are 4m high. Heading towards Vathi we visit Geosite Marble Cave (Cave of the Nymphs) (Fig. 16) above the bay of Dexa, where the Nymphs were worshiped. This cave is considered to be the place Odysseus hid Phaeacians' gifts after his return to the island. Once reached Vathi we have the opportunity to admire samples of 18th century ecclesiastical art including bell towers of the Venetian type, stone / wood-carved iconostasis and precious icons (Fig. 8). Vathi Archaeological Museum houses finds from the area of Piso Aetos and a significant number of vessels made at local laboratories according to the 'Ithacan Protogeometric style'. At the Maritime - Folklore Museum we can see paintings (Fig. 18), photos of Ithacans' ships, navigational equipment, uniforms and documents of the Merchant Marine Academy Stathatos as well as furniture, ceramics, textiles and traditional costumes. We then proceed either towards Rizes cave of impressive dimensions (Fig. 29) or beaches Filiatro (Fig. 19) and Sarakiniko (Fig. 14) to admire from a View Point the stratigraphic sequences of the Ionian zone of U.Triassic(237-201,3 My)-U.Cretaceous age(100,5-66My) that characterize lithologically the island.